

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1.	B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2.	Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3.	G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4.	X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6.	U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7.	D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8.	G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11.	Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12.	Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13.	N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14.	M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15.	N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17.	S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILY QO'MITASI

1.	M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2.	M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3.	U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4.	F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5.	L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6.	M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7.	Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8.	M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11.	M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12.	F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13.	N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14.	M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15.	M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

I SHO'BA. ZAMONAVIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTI MASALALARI

SIYOSIY NUTQLARDA JANRLARARO GIBRIDLIK VA O'ZARO TA'SIR

Ismatova Shaxnoza Axror qizi

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti,
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

Shaxnozaismatova006@gmail.com

Orcid 0009-0004-4560-1229

Annotatsiya. Ushbu maqolada siyosiy nutq janrlari tizimida kuzatiladigan **janrlararo gibridlik** va ularning o'zaro ta'siri tahlil qilinadi. Tashkiliy, tantanali, manzilli va agonal nutqlar nazariy jihatdan alohida janrlar sifatida qaralsa-da, amaliyotda ular ko'pincha qorishib, bir nutq matni tarkibida namoyon bo'ladi. Tadqiqotda Prezident Sh. Mirziyoyevning Murojaatnomalari, BMT Bosh Assambleyasidagi chiqishi va boshqa rasmiy nutqlari misolida polijandrik (ko'p janrli) xususiyatlar yoritiladi. Maqolada siyosiy nutqlarda janr elementlarining qorishuv sabablari, ularning lingvistik-stilistik xususiyatlari hamda pragmatik vazifalari chuqur tahlil qilinadi. Xususan, "biz-ular" oppozitsiyasi, tantanali epideiktik unsurlar, tashkiliy topshiriqlar, agonal bahs-munozara elementlari va samimiy murojaat shakllarining uyg'unlashuvi ko'rsatib beriladi. Xulosa qilib aytganda, janrlararo gibridlik siyosiy nutqlarning kommunikativ samaradorligini oshirish bilan birga, ularni ko'p qatlamli pragmatik hodisa sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: siyosiy nutq, janrlararo gibridlik, polijandrik nutq, manzilli nutq, tantanali nutq, tashkiliy nutq, agonal nutq, Shavkat Mirziyoyev nutqlari, lingvopragmatika, siyosiy kommunikatsiya.

Tashkiliy, tantanali, manzilli va agonal nutqlar nazariy jihatdan alohida janrlar sifatida qaralsa-da, amaliyotda ular ko'pincha qat'iy chegaralanmagan holda namoyon bo'ladi. Bir siyosiy nutq tarkibida turli janrlarga xos xususiyatlarning qo'shib, chatishib ketishi tabiiy hodisadir. Bunga sabab siyosiy nutqlarning ko'p qatlamli pragmatik maqsadlaridir: siyosatchi ko'pincha bir vaqtning o'zida axborot berish, targ'ib qilish, tanqid qilish va ilhomlantirish kabi turli funksiyalarni bajarishga intiladi. Natijada nutq matni gibrid janr ko'rinishini oladi.

Masalan, Prezidentning Oliy Majlisga Murojaatnomasi janr jihatidan **manzilli nutq** bo'lsa-da, unda **tashkiliy** va **tantanali** unsurlar ham seziladi. Murojaatnomaning kirish qismida odatda tantanavor ohang ustuvor bo'lib, davlat ramzlari, xalqning birligi va o'tgan yilgi yutuqlar epideiktik uslubda tilga olinadi. Asosiy qismida esa topshiriq va rejalar belgilanishi, tizimli vazifalarning sanab o'tilishi tashkiliy nutq xususiyatlarini namoyon etadi. Ayrim o'rinlarda keskin tanqidiy fikrlar bildirilib, agonal ohang ham yuzaga keladi. Masalan, *"Kuchli parlament va kuchli ijroiya hokimiyati bir-birini to'ldirishi shart, aks holda islohotlar samarasi bo'lmaydi"* kabi gaplar buning dalilidir. Demak, Murojaatnoma kabi yirik janrlar ko'pincha **polijandrik** (ko'p janrli) xususiyat kasb etadi.

Shunga o'xshash tarzda, tashkiliy nutq ham ba'zan tantanali ruhda boshlanishi mumkin. Masalan, hukumatning kengaytirilgan yig'ilishida prezident dastlab salomlashib, yig'ilganlarni bayram bilan tabriklashi (tantanali unsurlar), keyin esa tanqid va topshiriqlarga o'tishi (tashkiliy unsurlar) mumkin. Mustaqillik bayrami nutqida esa umumiy tantanavor ruh ichida agonal elementlar paydo bo'lishi ehtimoldan xoli emas: masalan, rahbar mamlakat taraqqiyotiga to'sqinlik qilayotgan illatlar haqida keskin gapirib, *"biz bunday illatlarga qarshi hamjihatlikda kurashamiz"* deya da'vat qilishi mumkin.

Janrlararo gibridlikning sababi shundaki, siyosiy kommunikatsiya vaziyatlari odatda ko'p qirrali bo'ladi. Siyosiy yetakchi bir vaqtning o'zida ham rahbar, ham tabriklovchi, ham hisobot beruvchi, ham munozarachi rolini bajarishi mumkin. Bu rollar almashinuvi nutq strukturasida ham janr elementlarining qorishuviga olib keladi. Shu bois tahlilchi nutqni o'rganayotganda uning qaysi qismida qaysi janr xususiyatlari ustunligini aniqlashi lozim.

Masalan, kirishda epideiktik janr (maqtoʻv, tabrik), asosiy qismida deliberativ janr (muammo va yechim), yakunda esa exhortativ janr (daʼvat) aralashib kelishi mumkin.

Janrlararo oʻzaro taʼsir tilshunoslikda baʼzan **funksional sintez** sifatida ham talqin qilinadi. Yangi kommunikativ vazifalar yuzaga kelganda yoki auditoriya tarkibi kengayganda anʼanaviy janrlarning chegarasi kengayadi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar sharoitida siyosatchilar rasmiy bayonot (manzilli nutq) bilan bir qatorda samimiy video-murojaat (norasmiy uslub) elementlarini ham qoʻshmoqda. Bu hodisa janrlarning **evolyutsiyasi** sifatida qaralib, anʼanaviy ramkadan tashqarida yangi aralash janrlarning shakllanishiga olib kelmoqda.

Oʻzbekiston Prezidenti nutqlarida ham janr gibridligi yaqqol seziladi. Masalan, Sh. Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasidagi chiqishi manzilli, tantanali va agonal janrlarning qorishmasi sifatida talqin qilinadi: u bir tomondan xalqaro hamjamiyatga murojaat qiladi (manzilli), ikkinchi tomondan oʻz xalqini ulugʻlab, davlatning imijini koʻtaradi (tantanali), uchinchi tomondan xalqaro muammolar yuzasidan bahs-munozaraga kirishadi (agonal).

Xulosa qilib aytganda, sof holdagi janrlar siyosiy nutqlarda kamdan-kam uchraydi. Koʻpincha ular janrlararo gibridlik shaklida namoyon boʻlib, bu holat nutqning taʼsirchanligini oshirishi ham, baʼzan ortiqcha vazifa yuklanishi sababli pasaytirishi ham mumkin. Shu bois siyosiy nutq yaratuvchilari janrlar uygʻunligini mohirona taʼminlashga intiladilar. Tahlilchi nuqtayi nazaridan esa janrlararo gibridlikni anglash nutqning mazmun-mohiyatini toʻgʻri talqin qilish va uning funksional tuzilishini aniqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va Oʻzbekiston xalqiga Murojaatnomasi. 20.12.2022

2. **Shavkat Mirziyoyevning Oʻzbekiston mustaqilligining 33 yilligiga bagʻishlangan tantanali marosimdagi nutqi** 31.08.2024

3. **Чудинов, А. П. (2006).** *Политическая лингвистика*. Москва: Флинта, Наука.

4. **Карасик В. И.** О типах дискурса .2000// Языковая личность: институциональный и персональный дискурс / под ред.

5. **Habermas, J. (1984).** *The theory of communicative action*. Beacon Press. <https://www.jstor.org/stable/2709433>

6. **Lasswell, H. D. (1948).** The structure and function of communication in society. *The Communication of Ideas*, 37–51. <https://doi.org/10.1037/h0056235>

7. **Ismatova Sh.A.** “Pragmatic analysis of the speeches of political leaders in international organizations”. “Ijtimoiy bilimlar va texnik muhandislik turk dunyosi” xalqaro simpoziumi materiallari toʻplami Toshkent 5-6 may, 2025

8. **Ismatova Sh.A.** “Siyosiy kommunikatsiyaning funksional-uslubiy xususiyatlari va muloqot shakllari” TURKIY FILOLOGIYA MASALALARI (xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari) FARGʻONA – 2025